

190

WOLDOES, AS TO THE
OILS TO BE USED

—

20

0

Blank label area with horizontal lines

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

AZ OLÁH ERDEI PÁSZTORNÉPRŐL.

IRTA:

FÖLDES JÁNOS.

A. k. 2475.

UNGVÁR

NYOMATOTT SZÉKELY ÉS ILLÉS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1907

Nincsen a föld kerekiségén nép, melynek egész élete, első feltünése óta mostanáig, annyira össze volna nőve az erdővel, mint az oláh népé. Azért az e nép történetével, jellemével, viselkedésével foglalkozó ismertetés nem lehet érdektelen mindazokra, kiket hivatásuk az erdőre utal, kik gondozói, hasznosítói az erdőnek, s a kiknek éppen azért hazánk legerdősebb vidékein mindenütt e néppel érintkezésbe kell jutniok, segítségét, munkáját igénybe venniök.

E különös érdeklődéshez hozzájárul, hogy mióta e sorokat írom, az oláh kérdés úgy nálunk, mint Romániában nagy hullámokat vetett, s így szerény soraim általános érdeklődésre is tarthatnak számot.

Szolgálati időm alatt összes nemzetiségeink körében megfordultam. Oláh vidéken 15 éve teljesítek szolgálatot, s arra a meggyőződésre jutottam s bizonyára velem együtt más is, ki a szociális mozgalmak által megmételtyezett magyar vidékről vetődött ide, hogy e rendes körülmények között csendes, jóra való népség gondolkozása romlott meg legkevésbé s éppen azért szükséges, hogy az állam s az arra hivatottak őt megismerve, vele ahhoz mértén foglalkozzanak, hogy az izgatások hatása alatt, melyek nemcsak a szociálisták részéről fenyegetik, meg ne tántorodjék.

Hunfalvy Pál „*Az oláhok története*“ cím alatt egy két kötetes munkát írt e tárgyban, melyet a tudományos akadémia 1894-ben adott ki. Ennek alapján, meg néhány más adat felhasználásával, kívánom ismertetésemet egy történelmi vázlat alakjában az alábbiakban megírni.

I. Az oláhok első feltűnése és elterjedése a Balkán félszigeten.

Az oláhoknak legelső feltűnése egy *gyönyörű makkos erdővel és politikai gyilkossággal* áll összefüggésben.

Ugyanis *Kedrenos*, byzánti író ad legelőször hírt róluk, elbeszélvén, hogy a bolgárok négy atyafitestvér alatt 976-ban feltámadván *II. Basilios* görög császár ellen, az egyik testvért, Dávidot, a Kastoria és Prespa közötti uton járó *vlachok* megölték a „*szép tölgyek*“ nevű helyen, mely Macedonia és Albania területén, Ochridától délre elterülő erdőségekben feküdt.

Ez a Basilios, kit „*bolgárölőnek*“ neveztek, 1018-ban megsemmisítvén a bolgár hatalmat, 1020-ban egy chrysovullal (oklevél) megerősítette a bolgár egyház területét és jogait s ez alkalommal *egész Bolgáriának oláhjait az ochridai érsek alá rendelte*, kiktől joga van az érseknek a kanonikus jövedelmet beszedni, s kinek meg hagyásait azok elfogadni tartoznak.

Ebben az évben az oláhok nemcsak a Hemusban (a mai Balkán-hegység Bulgáriában), hanem egész Bolgárországban szétszórva laktak, mely ország észak felé egészen a Dunáig terjedt. Innen a III. és IV. században ellatinosodott lakosságot a szláv telepesek, majd a 923-ig szintén elszlávosodott bolgárok a menekült népséget délre szorították a hegyek közé, úgy, hogy az erre szorított

oláhok a *Pindus-hegységben* és Hellasban is feltűnnek II. Basilios idejében s ő igazgatójukká *Kekaumenos Nikolicát* rendelte oda (964—983). Larissa volt a székhelye. Ennek unokája írta egyszersmind az első jellemrajzot 1071-ben róluk, arról világosítván fel, hogy *csordáik és háznépük áprilistól szeptemberig Bolgária magas hegyein, tehát Görögországon kívül tartózkodnak, hol nagy a hideg, a mi feltűnteti kóborló természetüket.*

Költözködési hajlamukra vall az is, hogy hamar feltűntek Kalkidea szigetén, annak legdélibb csúcsán, az *Athos* hegyen, mely a keleti egyház leghiresebb kolostoraival el van árasztva. Itt *300 vlach háznép* telepedett meg, kiknek szállásait, úgy mint másutt, *katunoknak* nevezték.

A *kalugerek*, túltéve magokat a kolostorok rendszabályain, szabadon *közlekedtek a vlach juhászokkal*, kiknek nejei s lányai férfiruhában bojtároskodtak.

Mikor ez Miklós konstantinápolyi patriarka tudomására jutott, a külvilággal való közlekedést egészen megtiltotta a barátoknak, Komnenios Alexios császár pedig 1097-ben a Pelloponesosba telepítette a vlachokat. A tőlük tanult *híres athosi sajtót* azután egyedül készítették a kalugerek. Tudeliai Benjamin 1159—1173 között utazása közben Tessaliában találkozik vlachokkal, kik „oly sebesen szaladnak, mint a kecskék. *A hegyekről a görögök birtokaira csapnak zsákmányért. Senki sem meri bántani; nincsen király, a ki megbírná őket zabolázni.*“

E nép már 1000 tájban az egész Balkán félszigeten ismeretes volt. Niketas Choniates szerint Thessaliát *Nagy-Vlachiának* nevezték, Aetoliában és Akarnániban volt *Kis-Vlachia* és keleti Epirusban *Felső-Vlachia*.

Sőt mint nyájörző nomádok edzett testű emberek lévén

már a *XI. században szívesen látott katonák voltak a császár hadseregében*. Egész *vlach helységek* vannak. Alexius Komnenos pl. 1082-ben *Exeva* nevű vlach helységen ment keresztül. Ugyanő 1091-ben egy a kunok ellen indított új sereget részint bolgárokból, „részint azokból gyűjtött volt, kik nomád életűek, s a kiket a köznyelv *vlachoknak* nevez.”

A XII. században is oláhok szerepelnek a byzanti császárok hadseregében, kik között a legügyesebb Komnenos Manuel (1143—1180) Magyarország ellen is sokat hadakozott. Egyik vezére, Leon Vatatzes alatt, a magyarok ellen vezetett seregben, írja Kinnamos, igen sok vlach is volt, a kik szerinte Itáliából való régi gyarmatosok; a miből az következik, hogy ezek már a Balkán félsziget északibb vidékén is laktak.

Sőt 1164-ben már *Halicsban* is voltak oláhok, kik ott elfogták a Manuel élete ellen törekvő menekülő Andronikust s a császárhoz visszavitték, tehát jól tudták az utat hozzá.

A sors különös rendelése úgy hozta magával, hogy Magyarország királya legyen közvetve oka az Asan nemzetség felülkerekedésének, mely a *vlachok* sorából a bolgárok élére került, sőt az Árpád királyokkal II. András leányának házassága révén még rokonságba is jutott.

II. Angelos Izsák császár u. i. III. Béla leányát, Margitot feleségül kérte. De a fényes lakodalomra szükséges adót másképp nem tudván elegendő mennyiségben felhajtani, a Haemusban lakó *vlachok marháit is elvitték adóba*. Ezért fellázadtak. Vezéreik saját véreikből való két atyafi — *Péter és Asan* — voltak. Ezek 1185-ben a császártól örököt akartak maguknak oklevél alapján a Haemusban biztosítani. Minthogy pedig ezt megtagadták tőlük, sőt midőn illetlen viselkedésük miatt János sebas-

tokrator arcul csapta Asant: annyira felindultak, hogy a császár ellen felizgatták az oláhokat s mindenféle búbajossággal felkelésre ösztönözték őket. Péter még koronát is tett a fejére, vörös papucsot huz és mint császár forog a nép között.

Preslavát nem sikerülván elfoglalniok, a nyílt helységeket támadták meg és sok szabad parasztot (romaeost), meg marhát hurcoltak magokkal a hegyek közé. Itt azonban kis sereggel meglepte őket Izsák: erre Péter és Asan, meg a lázadás más fejei elillannak s „mint a disznók a tóba, úgy veték magukat a Dunába s elmenekülnek a kúnokhoz“, Niketas Choniates elbeszélése szerint, — kik akkor a mostani Románia és Moldva keleti részének urai voltak.

Izsák hagyja őket futni s az oláhok által lakott Moesiát (mostani Bulgária) bejárja, helyenként gabonát gyűjt, végre a lakosok által megkérlelve, őrség hátrahagyása nélkül kivonul a tartományból.

Asanék most a kúnok segélyével térnek vissza Moesiába s biztatják a bolgárokat s vlachokat, hogy felszabadítják őket.

Minthogy azonban Izsák most nem maga ment ellenük, hanem váltakozó vezéreket küld, s ezek közül az egyiket, mivel ellencsászárrá tette magát, le is fejezteti: a lázadást ily hadakozással nem lehetett elfojtani, s így veszedelmes háború keletkezett belőle, melyben a kúnok és vlachok együtt dúlnak. Végre is Izsák nyomja el, 12000 fogoly és marha elfogásával a felkelést és 1188-ban fegyverszünetet köt.

Asan 1186-ban úgylátszik megint önállóvá tette a bolgár egyházat.

1190. után már megerősített városok birtokában vannak a kúnok és vlachok s Szófiából Ryli szt. János ereklyéit nagy pompával viszik Trnovoba.

I. Fridrik német császár keresztes hadait is nagyon nyilasták a lesben álló görögök, szerbek, bolgárok és *vlachok*. Fridrik krónikása Ansbert a byzanti trónvillongások elbeszélése közben arra is kiterjed, hogy Bolgária legnagyobb részében valami *Flachus Kalopeter és öcscse, Crassianus (Péter és Asan) zsarnokoskodtak alattvaló vlachjaikkal*, sőt Kalopeter 46,000 vlachhal és kúnnal (ennyire nőtt seregük) *Fridriknek ajánlkozik* Konstantinápoly ellen indulni, de a császár az ajánlatot nem fogadta el.

Mikor az egymással egyenetlenkedő két császári sereg 1190. febr. 14-én megkötötte az egyességet, s a görög császár étekfogója most már sereget gyűjt az *országot háborító vlachok ellen*, akkor úgy ez, mint *Kalopeter* követség útján kérnek segítséget I. Fridriktől. De mind a kettőt üres kézzel bocsátják el. Az 1195-ben uralomra jutott III. Alexius már békét szeretne kötni a vlachokkal, de *Asan*, a kúnokra támaszkodva, lehetetlen követelésekkel áll elő.

Nemsokára egy bolgár megöli Asant s *Péter lesz a bolgár-vlach hatalom urává*. Ezt is megölik s utána öcscse, *Kalojanos* vagy *Joannitzius* (Jánoska) jut uralomra (1197—1207.). Ennek már kun a felesége s a kúnokkal legbensőbb viszonyban, egészen Konstantinápolyig terjeszti pusztításait, hol a felajánlott békét elfogadja. Szerette volna magát Basilios bolgárölő mintájára romaios-ölőnek nevezni s gyönyörködött a latinok gyilkolásában, azért ezek *Kutya-Jánosnak* nevezték, míg a bolgárok nagy cárnak tisztelték s a thrák bolgároknál, mint „*cárkalojancso*“ él emlékezete.

II. *Asan János* (1218—1241) volt az utolsó nevezetes uralkodó az 1185-ben felkapott nemzetségből, evvel 1219-ben II. *András eljegyezte Mária leányát*, kitől

I. Kálmán született. Ez 9 éves korában lett utódja és 1246-ban történt halála után öccse, Asan Mihály (1246—1257.) következett, ki nagybátyja *II. Kálmántól*, ez meg nemsokára Uros Rosostól öletett meg.

Igy mult ki az Asan nemzetség, mely a vlachok hírért némileg emelte.

A *vlachok társadalmi viszonyaira* nézve a bolgár és görög uralkodás alatt leginkább a szerbektől kapunk felvilágosítást.

A szerb *Nemanja István* 1198—1199-ben az Athos-hegyi Chiliander *kolostornak* tett adományában 170 *vlach* háznépet ajándékoz. Ugyanannak a kolostornak I. Uros 30 *vlach* házhelyet adományozott a Drin mellékéről.

II. István koronás szerb király a *žičai kolostornak* 211 *oláh háznépet*, Uros István 1330-ban a dačanyi kolostornak a Drin és Lim folyóknál *két nagy legelőt adott a rajta levő vlach faluval* (katunu vlach).

II. Uros a chvosnoi kolostornak ad *vlachokat* s a *gaćanikai kolostornak* a Stinica folyó mellett 30 *vlach háznépet* adományoz. *Dusan István* 320 *vlach háznépet* juttat a prizreni kolostornak a Bisztrica folyónál. Így vannak más kolostoroknak s egyházaknak is *vlachjaik*. A szloven-bolgárok között is mindenütt mint *pásztorok*, zsellérek s rabszolgák fordulnak elő úgy, hogy ezért *Dusan megtiltotta a szerb férfi és vlach nő közötti házasságot*.

Eredeti *adózási módjukat* már Dusan István chryso-vuljában (aranybulla) találjuk meg, mely szerint „*ha a vlachoknak nyájaik voltak, minden 50 juhtól egy juhot és egy bárányt, minden 50 borjutól egy borjut adóztak uraiknak. Ha nem voltak saját nyájaik, a kolostorok méneseit, csordáit őrizték, füvet kaszáltak,*

a vetések csőszei gyanánt szolgáltak. Ha idegen marhát legeltettek, megalkudott bérök volt.

Lakásuk neve *katun*, mely a magyar szállásnak felel meg. Előljárójuk a *kenéz*.

Ebből lehet a Bulgáriában lakó vlachok társadalmi állására is következtetni, hol szintén a földhöz kötött parasztoktól — *a romaeosoktól* — megkülönböztetik, mint nyájőrzőket.

Idővel sok helyütt a vlach is szántó-vető lett, s az ilyet nemcsak a görögök, de Oláhország és Moldva birtokosai is *rumunnak* nevezték. De a pásztorkodás fogalma annyira egygyé vált a *vlachchal*, hogy ilyennek nevezték a pásztort ott is, hol a gulyás, juhász stb. más nemzetségből való volt.

A szerbek pl. a középkorban nemcsak a Balkán félsziget vlach pásztorait s marhatenyésztőit nevezték vlachoknak, hanem az adriai part *olaszait* is, különösen a *raguzaiakat*. Ily módon tesz különbséget a *boszniai bán Minosláv* 1249-ben kelt oklevelében a saját alattvalója, a *szerblin'* és a raguzai *vlach* között. Ez utóbbiak, a szerbek által felfogadva, sőt szállítottak Szerbiának karavánaikkal, miket *turmá*-nak neveztek (oláhul csorda, nyáj). A *vlachok főkészítménye a sajt volt* és a raguzai tanács által megszabott áron *pénz gyanánt* is jött a forgalomba.

De viszont a raguzai szatócsok cserekereskedés üzése végett szintén megjelentek az igazi vlachok katunjaiban, a miről egy 1285. évi per a raguzai törvényszék előtt nyújt felvilágosítást. Egy szücsmester panasolja, hogy a vlachok közt mestersége utján nyolc sajt nyeresége volt, de aközben, hogy katunról katunra járt, két vlach rátámadt, megverte és a sajtot is erőszakkal elvette.

II. Az oláhok beszívárgása és elterjedése Erdélyben s azon át Magyarországon.

Mikor II. András 1222-ben a német lovagoknak a Barcaságot adományozta, annak határát a *protnikok*, *brodnikok* vagy „*blakok*“ végeig terjeszté ki. Ez a tartózkodási hely a Bodza folyó mellékén (Brassó határánál) lehetett.

De az oklevél szerint az oda adott föld tovább terjed még a Bárca folyó forrásaitól egészen a Dunáig, tehát Töröcsvár szorosán keresztül a Dumbovica folyóra s annak mentén a mai Bukaresten át a Dunáig nyult.

Az Olttól Magyarország felé s a Dunáig terjedő rész Szörényvárhoz (a mai Turn-Szeverin) tartozott s Magyarország részét képezte.

Ezen 1222-ben először megemlített oláhok még Erdély határán kívül vannak, de a vám révén már a magyar király fennhatósága alá tartoznak. Egy Ypochs nevű bán is van már ott. A lovagoknak itt az volt a feladata, hogy az országot védjék a kunok betörése ellen.

Már a következő esztendőben, 1223-ban másodszor történik róluk említés. András u. i. a szebeni egyháztól visszavette *Szt. Mihályhegyet* (Kis-Disznód), s ad érte cserébe egy *Brodnik* nevű földet. Együttal megerősíti egy, a fogarasi Olt mellett fekvő *Kertz* monostornak tett adományát, *eltávolítván róla az oláhokat*. Ennek a Benedek vajda által kijelölt adománynak északi határa az Olt, mely annak mentében fölfelé az *Egőr* mocsáron keresztül a *Nagybükk* erdőig halad, egészen az Árpás folyóig. E folyón föl dél felé megy a határ egészen a havasokig (Negoi); e havasokon nyugatra hajlik el a határ egy más olvashatlan nevű patakig, s ennek mentében tér aztán vissza az Oltig.

Ez a Brodnik az Olton keresendő. A magyar folyó- és erdőnevek mind magyar birtokosokra vallanak.

Ide, úgy látszik, a sűrű őserdők takaró leple alatt, észrevétlenül lopóztak át az oláhok a határon, mivel András egyszerűen eltávolította őket, mielőtt a monostornak átengedte a birtokot. De 1252-ben megint itt találjuk az oláhokat, s valószínűleg a tatárjárás által megiritkult lakosság pótlására, mivel ők, mint erdőn tartózkodó pásztorok, könnyebben megmenekülhettek.

II. András 1224-ben adta ki a híres Andreanumot, mely a *szászokat*, „*az erdőelvi hűséges teuton vendégeket Varastól (Szászváros) Boroltig (Barót, Háromszék megye) a sepsi székelyek földjével együtt mind egy néppé teszi*“. Azon kívül — így folytatja — „*az oláhok és bessenyők erdejét vízeivel együtt adományozzuk nekik, hogy közösen használják az oláhokkal és bessenyőkkel s attól senkinek se tartozzanak semmivel*“.

Ezt az erdőt szintén a kertzi (fogarasi) havasok között kell keresnünk, s azt a közös használatot csak akképen értelmezhetjük, hogy a bessenyők és oláhok szorosan el nem határolt erdőkben éltek, s legeltették, mint pásztorok s juhtartók nyájaikat, s közöttük elfértek, sőt el kellett hogy férjenek a szászok nyájai, mert különben eltávolítják őket, mint azt fent láttuk.

Megtudjuk továbbá egy 1231-ben kelt oklevélből, hogy szintén ily módon van a Szombatfalvával határos *Boje föld oláhok lakta* földnek nevezve, pedig az *Gallusé* volt.

Ez a föld ha nem is a várhoz, de eredetileg Fogaras királyi birtokhoz tartozott. Hogy hasznót hajtson, bolgárokat telepítettek rá. De ezek a bolgárok elköltöztén, helyüket oláhok foglalták el, s földesurok Gallus lett.

Egészen 1240-ig, a tatárok betöréséig csak ezeket az oláhokat találjuk Erdély legdélibb szélén. Azonkívül a magyar király alá tartoztak a kún püspökséghez beosztott szeretmelléki oláhok, kikre nézve IX. Gergely pápa 1234-ben arra inti a királyt, hogy *„azon jövedelemből, melyet az oláhoktól veszen, a püspöknek elegendő ellátást rendeljen.”*

Az 1241—1242-iki tatárdúlás annyira megtizedelte a benszülött lakosságot, hogy az üres telkek, s az azokat megszálló oláhok egyre szaporodnak.

E körülmény volt okozója annak, hogy a kertzi apátság az onnan 1223-ban kitelepített oláhokat 1252-ben ismét visszafogadja.

Csak a tatárjárás tehette néptelenné Naszód földjét, mikor ezt István ifjabb király 1264-ben Hazos ispánnak adja.

A beszivárgó oláhok itt is, mint Szerbiában, a király tulajdonai voltak, kiktől ugyanazt az *ötvenedet* szedte, ugyanúgy rendelkezett velük, s engedte át őket másoknak tulajdonul, mint pl. III. András 1293-ban *a gyulafehérvári káptalannak 60 háznépet*, meghagyván adószedőinek, hogy ezektől se ötvenedet, se tizedet, se egyéb adót ne követeljenek.

Nevezetes ez az oklevél azért is, mert báróival egyetértve, valamennyi oláht, bárkinek birtokán legyenek is, egy koronai jószágra akarta telepíteni, hogy azt jövedelmezőbbé tegye, a miből kitűnik, hogy ezidőtájtban még *nagyon kis számmal lehettek*.

Furcsának hangzik tehát, hogy a román historikusok majdnem egyhangulag azt hirdetik, hogy Negru vajda 1290-ben Fogarasról indult ki nagy hadi erővel az oláh fejedelemség megalapítására.

Önkéntelen eszünkbe jutnak itt *Titu Majorescu*, volt

román miniszterelnök következő szavai: „A román kultúra mai irányában legfőbb bűn a hazugság; hazugság az aspirációkban, hazugság a politikában, a költészetben, a nyelvtenban, a közszellem minden nyilvánulásában.“

A helységnevek egész sora és az okmányok azt bizonyítják, hogy pl. Hunyad megyének lakossága a XIII—XIV. században még magyar volt. *Az oláhság* úgy itt, mint másutt, leginkább I. Károly idejében (1308—1342) *kezdettségű befészkelődni.*

Magyarok voltak 1302-ben a Hunyad megyei 7 vár védelmezői, melyek közül Déva, Hunyad és Hátszeg ismeretesek. Lajos király idejében, 1380-ban már hátszegi oláhok vannak ott kenézüik alatt megtelepedve.

Nem volt híre az oláh népnek a tatárjárás előtt a *besztercei* szászterületen, a Nosznaságon sem. Csak 1317-ben hallani ott róluk először, mikor a szászok elosztván egymás között a borgói havasokat, a Fekete-hegyről nézték és vizsgálták meg köröskörül az erdőket és ligeteket, minden helyre nézve az *oláhok tanuságát hagyván helyben*, mint kik a helyeket legjobban ismerik. A Beszterce-Naszód megyével szomszédos *Máramaros* abban az időben vadászatra alkalmas erdőségekben bővelkedett, de a lakosságnak nagy híja volt ott.

E megyéről is 1317-ben kelt a legrégibb kenézségi oklevél, mely a *Rednik* család őse, Dragos fia, Dragomér részére állíttatott ki Gyulafalva és Nyires birtokáról, sőt Leu kenéz fia, Sztaniszlav, 1326 előtt már *nemeséget* is kap I. Károlytól.

A kenézek annyira elszaporodnak, hogy 1319-ben a dulakodásukról és erőszakoskodásukról szintén hirt hallani már.

Bach kenéz fia, Iván, ebben az esztendőben *Egrus-*

falvát erőhatalommal más helyre tette át. Baszaráb nagykrassói, s ugyanoly nevű kiskrassói kenéz meg megharanták éjnek idején *Szekast és felgyújtották*, úgy, hogy az adományos Szokol fiai: Miklós meg Gergely nem tudják előmutatni 1358-ban az ott égett adománylevelet.

Miháld várát, a mai *Mehádiát*, 1324-ben Márton szilágyi ispán kapja I. Károlytól jutalmul azért, mivel mint követ többször dicséretesen eljár Baszaráb, havaseli vajdánál. Nem biztos, vajjon ez volt-e az a Baszaráb, ki 1330-ban, mielőtt megkezdte ellene Károly a végzetessé vált bevonulást, figyelmeztette ezt, hogy térjen vissza, mert veszedelembbe kerülhet: mire a király azt üzente: „Mondjátok meg Bazarádnak, hogy ő juhaimnak pásztora, én szakállánál fogva hurcolom ki majd rejtekhelyeiből“. Ki aztán később meg is hódolt. E király alatt, 1341-ben, már Valkó várhoz tartozó sok oláh falu van felsorolva.

I. Lajos király alatt (1342—1382.) már tömegesebb a kenézek nemesítése.

Ő ad 1360-ban Drágosnak (a Drágfiak ősének) 5 máramarosi oláh falut s nemességet jutalmul azért, hogy a Bogdánnal 1342/3-ban Moldovába pártolt oláhok közül sokat visszatérített. — Ez a Drágos, ki 1355-ben még kenéz volt, most már, mint nemes, nem tartozik „*a more olacorum*“ az ötvenedet szállítani, sem az illető vár parancsnoksága alá, hanem *mint országos nemes, a király zászlaja alatt hadakozik*.

Hasonlóképp lesz egy előbbi kenéz, Oláh László dévai ispán 1363-ban fiaival együtt nemes és Zalasd falut kapja adományul.

Krassó vármegye kenézei Lajos alatt még jobban elszaporodnak, mert nemcsak a király, hanem annak

tisztviselői is — főispán, erdélyi vajda s más — adogatnak már kenézi jogokat.

Ugyanitt 1365-ben *királyi szolgák* minőségében tűnnek fel az oláhok, kik úgy birják a földet, mint más királyi néven birtokosok.

Erdélyből és Máramarosból nyugatra — *Szatmárba, Beregbe* — hömpölyög az oláh nép áradata. *Beregben 1341-ben* tűnnek fel először, mikor Makszem Tatumér oláh birtokost Károly megerősíti Makszemháza birtokában.

Az oláhok a parlagon heverő erdők legeltetése és irtása végett hivatván be, eredeti irtásaik után *tizedet nem fizettek*, még akkor sem, ha földként művelték, azért megkülönböztetésül a magyar, szász és székely művelte régibb földeket *keresztény földeknek* nevezték s csak ezek után járt tized.

Midőn Lajos 1351-ben Magyarországon a nem nemesekre és jobbágyokra új teherként kirotta a gabona- és borkilencedet s Mária királyné 1389-ben az erdélyi püspöknek és káptalannak is megadja e jogot, s megengedi Lajos 1365-ben az erdélyi nemeseknek, hogy jobbágyaikon s földbirtok nélküli szolgálkon biráskodhassanak — kivéve a lopást, rablást és büntetést; — *e jobbágyok és szolgák között még nem voltak oláhok*.

Szabadon kalandozhattak tehát és rendetlenkedtek korlátlan szabadágukban, a mivel azután nagyon visszaéltek.

Láttuk a fent elősorolt esetekből, hogy még a megtelepedett oláhok is könnyen felszedték sátorfájukat és tovább álltak, sőt visszahagyott lakásaikat is felgyújtották.

Még zabolátlanabbak voltak az erdőkön pásztorodók.

Ez oknál fogva Lajos király 1366-ban, látván mennyi bajt okoznak a rendetlen állapotu *oláh gonosztevők*,

elrendeli, hogy ezek kiirtása végett minden olyant, kiről tudva van, hogy zsvány, rabló, vagy egyébként gonosztevő, *meg lehet ölni*, ha tetten nem érik is, de 50 ember vall rá; nemesre 50 nemes, nem nemesre 50 nem nemes.

Száz év múlva keserves panaszokra ad alkalmat az a 60 oláh háznép, mely a fehérvári káptalan birtokára lett telepítve. A kenézek a püspöki, káptalani szántóföldeket és kaszálókat úgy adogatják, mintha csak az övék volna; alattvalóikat új meg új terhekkal sanyargatják, kötelességeik alól pedig még fenyegetésekkel is ki akarják magukat szabadítani.

E miatt kénytelen Lajos 1377-ben parancsot küldeni László erdélyi vajdának, hogy szorítsa rá őket a földesúri jogok elismerésére s alattvalói kötelezettségeik teljesítésére.

Folytonos civódás és bosszuállás folyt a *szebeni szászok és oláhok között is*, minek az 1382-ben megkötött egyesség szegte útját. Ez egyesség értelmében a szászok az oláhok által eddig elkövetett lopást, gyűjtogatást, gyilkosságot, pusztítást megbocsátják. De jövőben *nem szabad szász földön legeltetni, s a gonosztevőket elrejtegetni, elégettetés terhe alatt*.

A gyilkos, gyűjtogató *tűzben hal meg*, ha két tanu igazolja; sőt a *gyűjtogatással való fenyegető is elégettetik*, ha heten tanuskodnak ellene.

Az oláhok kötelezik magukat, hogy íjjal nem járnak, s *az íjjazásban nem gyakorolják* magukat, csak a legnagyobb szükségben.

Ha visszaemlékezünk, hogy rejtekhelyről mérgezett nyilakkal hány embert lelőttek I. Frigyes seregéből, elképzelhetjük, mily veszedelmes volt az íj az oláhok kezében.

E szigorú rendszabályok mutatják, hogy e nomád nép

különösen gyűjtogatásával valóságos csapása volt a békés szántóvetőknek.

Zsigmond király uralkodása alatt (1387—1418) is folyt a telepítés s a kenézek nemesítése.

Ő adja 1394-ben a Déva várához tartozó Lesnek erdőt *Dobre* nevű oláhnak kenézi birtokul, a vár porkolábjának járó szolgálmányok kikötése mellett.

Tőle kapják 1400-ban Stanzul, Berivoj, Dragumir és *Vlád* hátszegi kenézek a *Krassóba* vezető uton „*Achina Polyána*” falut, hogy azt benépesítsék, mivel az ott befészkelődött rablók fosztogatnak és gyilkolnak.

Ezek mindaddig, míg az erdélyi vajdák jótetszését birják, nem adóznak mással, mint az uri jog elismerésül *200 denárral* szt. György-napkor.

Bereck falvát 1426-ban kelt oklevelével ruhazza fel Zsigmond a kenézi biráskodás jogával. Megengedi még, hogy *Moldovából és Havasalföldről* minden állapotú ember szabadon költözhessék Bereckfalvára, hozzá téve még: „Akarjuk, hogy mint eddig, ezután is, a kenéz és falubeliei a *határőrzési és kémjárási szolgálatra kötelesek legyenek!*”

Itt és az előbbi esetben 1—1 új nemét látjuk az adózásnak, mi a kenézeknek új alkalmat szolgáltatott alattvalóik megzsarolására.

Az erőszakoskodásnak s *elpártolásnak* példáját mutatja Koszta, Sztancsul meg egy pópa, kik Hátszeg mellett levő kenézségüket elpusztítván, s elnéptelenítvén, *Moldovába szöktek* és ott „*a korona ellenségeihez álltak!*”

Kenézük által felbízattva, *vonakodott sok dévai oláh is* a várnak tartozó szolgálata teljesítésétől. Ez oknál fogva meghagyja Zsigmond 1427-ben, hogy az oláhok a várhoz tartozván, attól az általuk birt szántóföldek sem választhatók el, s nem csak az ezek után

tartozó fizetésekre, hanem a *vár fentartásához szükséges kézi munkára, sáncok vágására, favágásra és élelem behordására is kötelesek.*

A hasonló erőszakoskodás okozta legnagyobb elkeseredés szól *Jaks Mihály* székely ispánnak 1434-ben kelt s a *brassai* bíróhoz intézett két leveléből, melyekben figyelmezteti, jól vigyázzanak az átkozott oláhokra, hogy őket meg ne csalják, mert a törökök gyűlnek Havasalföldön, a legszorgosabban vigyázzanak a havasokon s irtsák ki a *hitszegő fogarasi oláhokat*, csak az aszszonyokat és gyermekeket kimélve meg.

*Ideiglenes nemesítések*re is vannak példák. Lópataki Csuka fiát, Dénest 1406-ban megneemesíti Zsigmond, de csak addig, *míg a király jóindulatát bírja.*

Zsigmond adományozza 1404-ben Bólyának a Fehér Kőrös kerületében Vitha, Keresztur, Csernetfalva és Zoalt néptelen és puszta birtokait minden hasznostul, kivéve a kir. fiskusnak járó részt.

Bólya és fiai be is népesítik oláh lakossággal e helyeket, mely a neveket is megváltoztatja; *Kereszturból Kristsor, Csernetfalvából Csernezel* (ma Čerečel) lesz.

Bólya aztán hűtlenség s emberölés miatt elveszti birtokát 1415-ben és Ozorai Pipó lefejezteti. De fia, László, vitézsége miatt megint vissza kapja a birtokot.

Nevezetességet ad Zsigmond király 1409. okt. 18-án kelt oklevelének, melylyel *Serbán* fiának, Vojknak, *udvari vitézének*, valamint ennek fia részére Hunyadvárát adja örök birtokul, az a körülmény, hogy az itt megnevezett János nem más, mint világhírű hősrünk, *Hunyady János*. Volt Vojknak egy Juon fia is, ki azonban szintén katholikussá lett, mint János, s neve is Joannesre változott.

Lajos királynak Zsigmond király által is megújított

rendelete értelmében különben is a kenéz katolikussá tartozik lenni, állása elvesztésének terhe alatt. S ha a megnemesedett kenéz katolikussá lett, magyarrá is lett, mert a magyar nemesség, még az olygarcha sem beszélt másképpen, mint magyarul. S hogy Erdély földművelő népe is a XV. század elején még magyar és német volt, azt az okmányok és helynevek bőségesen bizonyítják.

Az elszaporodott kenézek fogyását leginkább a nemesítések idézték elő.

Annál jobban szaporodtak a közoláhok.

Nagyon meggyérítette a nyugoti egyházhoz tartozó eredeti magyar és német lakosságot úgy Erdélyben, mint Magyarországon délkeletén az 1414. és 1437. évi parasztlázadás, továbbá a vallásüldözések és a törökök sűrű becsapásai. E lakosság helyét azután a Balkán államokból a Duna túlsó oldaláról ide nyomuló rácok és főképpen oláhok foglalták el.

A letelepülő oláhok helyzetét nagyon megkönnyítette, hogy királyi tisztviselők által behíva, a közterhektől, különösen a tizedtől fel voltak oldva, holott éppen a hátralékos tized nagy terhe idézte elő, főképpen Lépes György erdélyi püspök kapzsisága folytán az annyi ember életébe került s vérbe fojtott pórmozgalmat.

De megkönnyítette az oláhság elsokasodását nagy szaporasága mellett az a körülmény, hogy mint a legelhagyottabb erdők belsejében pásztorkodó nép, távol állott a háborúk sanyargatásától, mely a többi lakosságot ugyancsak pusztította.

E két ellentétes irányzat lett azután előidézője annak, hogy egyrészt a pásztorkodásra szánt irtott s még irtandó terület az erdőkben mind szűkebb lett, másrészt a régi földművelők területe napról napra néptelenebb lett. En-

nek természetes következménye megint az lett, hogy az oláhság egy része leszorult a havasokról, *elfoglalta az üresen maradt helyeket*, oda állott az eke szarva mellé és művelte a földet.

Az ilykép elfoglalt s megkülönböztetésül a schismatikus oláhok irtványaitól, *keresztény földekért* azonban az erdélyi püspök és káptalannak máskép kijáró tizedet az erre nem kötelezett juh- és pásztortartó oláh nem fizetett.

Ezt a viszás és tarthatatlan helyzetet Mátyás király szüntette meg 1468-ban kiadott rendeletével, mely az ily földeken az *oláhokra is kirója a tizedet*.

Ez a tizedfizető régi földek és tized nem fizető irtásföldek közötti különbség a legujabb időkig fenállott Erdélyben.

Mátyás rendeletét Ulászló 1506-ban megújította Erdélyre nézve.

A magyarországi részekre nézve ellenben az 1495. XLV. t. c. azt mondja ki, hogy az ország végrészein lakó schismatikus rácok, ruthének és *oláhoktól*, kik a keresztények földjeit lakják, *nem lehet tizedet követelni*, mivel az csak Krisztus hiveitől jár.

Igy könnyítette meg még a törvényhozás is a beözönlő oláh lakosságnak a megélhetést s ez által az elszaporodást a bennlakókkal szemben.

Megkönnyítette sok észrevétlen beköltözés is e szaporulatot.

Ilyenről rántja le a leplet a Havasalföldről minden vagyonostul a szászvárosi szék Parkas falujába költöző Torek János esete, ki a magával hozott 12 disznót a huszad kirovása végett bejelenti a vámosnak. De ebből per támadt a szászvárosi szék előtt s csak ez által lett köztudomásu a dolog.

A földművelő oláhok elhelyezkedése még gyakoribbá

teszi a surlódást. Különösen a szászok vannak sok bán-talomnak kitéve részükről, de a nemesek részéről is.

Ezt az áldatlan állapotot élénken világítja meg a *hét meg két szász széeknek* Mátyás király 1469. ápr. 25-én kelt rendeletével jóváhagyott következő határozata:

1. Ha nemesek vagy más birtokosok, *jelesen oláhok*, kiváltképen pedig a fogarasi és omlási kerületekben lakó oláhok *juh-, sertés- vagy egyéb nyájaikat* tilalom elle-nére a szászok földjeire bocsátják s *rétekben, legelőkön, erdőkben kárt okoznak*, a juhnyájból első ízben két ürüt vagy két juhot, másod ízben négyet, harmad ízben tizenkettőt foghatni ki a megtérítés biztosítására; sertés-nyájából első ízben egy disznót, másodízben kettőt, harmad-ízben a tizenkettediket.

Esős időben vagy éjjel történő kártételeknél tizenkét ürüt vagy juhot foghatni ki; egy bárányt vagy juhot ölni is lehet a hely színén, hogy a kifolyt vér bizonyítván a kártételt, ezt *el ne lehessen tagadni*.

Ha nagyobb a kár, mint a kifogott állatok értéke, az illetőtől megtérítést követelhetni.

Az oláhok ellenszegülése esetén a megkárosodottak a *helység biráját*, ha ez nem bir velük, *az egész széket* segítségére szólíthatják fel.

Ha még a székek sem volna elég, a *hét és két székek álljon fel*. Sőt ha az összes szászság sem volna elég erős a *hatalmaskodás megtorlására, a vajdát vagy alvajdát hívhatják segítségül*.

2. A hét és két székekben lakozók *ne merjenek* egy márkányi büntetés alatt, *oláhokat fogadni éjjeli örök-nek* vagy nekik bért fizetni.

3. Ha valakitől lovat vagy más jószágot elloptak s ő nyomait követve, *szászok, magyarok vagy más keresztények* határára, helységére jut: az illetők a házaikban

és egyebükt tartoznak megengedni a keresést; sőt meg is esküdni, hogy náluk nincsen a keresett jószág.

De ha a nyomok az *oláhok lakta helysége*re vagy határra vezetnek, az oláhok a keresett jószágot tartoznak kiadni. Ha pedig *ki nem adnák* s a megkárosított heted-magával *teszi le a szokott esküt*: az oláhok *a lopott jószágnak árát kötelesek letenni*.

4. Ha a zsiványok, rablók, *akármely méltóságú embernek birtokáról intéznek támadást a szászokra*; a szászok 25 ezüst márkányi büntetés alatt kötelesek a megsértett helységet támogatni s a hol elfoghatják a gonosztevőket, azokat megbüntetni.

5. Ez a pont a fizetni nem akaró adósra mér fogságot. Tömeges és szörnyű erőszakoskodások lehettek azok, hol az összes szászság sem volt elég, hanem a vajda egész segítségére volt szükség. S a rablók támadása megett, a mint a 4. pont sejteti, a nemesi osztály hatalmasai is lapanghattak a háttérben.

Óriási pusztítást követhettek el az erdőn is, mivel az első pont még az *erdőkárosítás* ellen is védekezik.

E veszedelem s az oláh népség csak szaporodott az által, hogy Mátyás 1474-ben és 1481-ben a jobbágyoknak a *szászok földjére való szabad költözést* megengedte.

Ezek a viszonyok már annyira elfajultak és némely kenézek arra vetemedtek, hogy egész idegen területeket elfoglaltak és benépesítették azt. Egy ilykép létesült falut volt kénytelen Mátyás 1487-ben lerontatni, hogy „*ott a királyi jobbágyok veszedelmére be ne fészkelődjenek az oláhok.*”

Kénytelen volt 1486-ban most már a „*szászok és nemesek együttes panaszára*” parancsot adni az erdélyi vajda és székely ispánnak, hogy „*törje meg az oláhok vakmerőségét, kik fegyveres kézzel is megtámadják*

a lakosokat, sőt még a nemeseket is. Jóllehet az oláhok nem születtek s nem is hivatottak a szabadságra; mindazonáltal *az ország meghagyása ellenére hatalmaskodás és gonosztettek útján szereznek maguknak szabadságot.*“

Mikor ilyenek történhettek Mátyás király erős jogara alatt, nem képzelhető, hogy javult volna a helyzet *II. Ulászló* alatt.

Ő adja ki 1498-ban Drágfi erdélyi vajdának azt a szigorú parancsot, hogy azokat az oláhokat, kik azért, mert megérdemelt büntetésben részesültek, *bosszúból gyujtogatnak és pénzt csikarnak ki*, rögtön el kell fogatni és kivégeztetni.

A fogarasi várnagynak ugyanily meghagyást küldött 1503-ban. Sőt 1511-ben rosszalását fejezi ki Zápolya János erdélyi vajdának, a mért a királyi tisztviselők hanyagúl járnak el az oláhok megbüntetésében, kiknek *vakmerősége bámulatos*. Az alpesti nemesek 1504-ben Perkasz falubeli oláhok ellen azért indítanak pert, mivel rokonukat, Alpestesi Albertet, *a Marosba ugratták és megölték*.

A szász részekben *a katolikus falvak* is lassanként *eloláhosodnak*. Alsó-Kenyéren pl. a *szászvárosi oláhok* lassanként elfoglalnak minden keresztény telket. Ezért felszólítja Várdai Ferenc, erdélyi püspök, 1515-ben a nagyszebeni tanácsot, hogy *védelmezze meg az ottani plébánost az oláhok ellen* és akadályozza meg, hogy *marhaóllá válják az isten háza*, miként tehetetlen papi gőgje mondatja vele.

A várbeli oláhok szolgálati s különösen házassági viszonyaira fontos az alább közlendő szabályzat. *Fogarás vára* és vidéke I. Lajos óta többször havaseli vajdának adományoztatván, azok kiváltságos lakosokat telepítettek oda, kik *boér néven voltak ismereteseek*.

E várat II. Ulászló 1504-ben Bornemissza Jánosnak adta, ki egy a castellanusa, Tomori Pál által a régi helyett hozott új „*törvény és szokás*“-t hagyott jóvá 1508-ban, melyet kivonatossan alább közlök:

1. A *biró vagy castellanus a boértól* az eddig zsarolt 66 frt helyett csak 33 frtot követelhet; *oláh paraszttól* az eddigi 33 frt helyett 25-öt.

2. *Vérontásért* 13 frt helyett 4 frt a birság. De 10 éven alól nem fizet.

3. A ki *hatalmaskodva* foglal házat, kertet, udvart. 13 frtnyi, a ki elszántással, kaszálással, legeltetéssel kárt okoz, egy frtnyi birságot fizet, az eddigi 3 frt helyett.

4. Az a *fiu*, ki oláh *lánnyal* szülői engedelem nélkül él, a régi 6 frt helyett kettőt fizet birság képpen, ha hitvesül veszi. Ha erőszakot követ el rajta s akarata ellenére akarja elvenni, 12 frtot fizet. Az a *boér, ki törvényük és szokásuk szerint*, azért *taszítja el nejét*, mert nem akar vele többé élni, egy frt birságot fizet a castellánusnak, az oláh *paraszt* kilenc oszporát a *boérnak*, ki alá tartozik.

A mely házasság, akár boér, akár paraszt, *hűtlenné* lesz, annak öröksége a másik félnek marad.

5. Ezután az elhaló boér *csak akkor* tartozik felnyergelt *lovat és lándzsát* adni a castellánusnak *ha van*; a kinek nincs, az 3 frtot fizet neki.

6. Ez a pont az örökösödésről intézkedik.

7. A boérok fejenként karácson és Szent-Mihály napján *1—1 kocsi fát tartoznak* évenként a várba vinni.

8. Ez a pont a rágalmazás birságolásáról szól.

9. A ki *juhot, sertést vagy más jószágot lop*, az annak csak tizenkétszeres árával válthatja meg fejét az akasztófától. Pl. 12 lóért egyenként 2 frtot, összesen 24 frtot fizet.

10. Fejével lakol az, ki *házat és ki* vagy *ablakon lopódzik be*.

12. A kerületben lakó oláhoktól sem a boér, sem a földesúr makkoltatásért nem követelhet semmit.

13. A castellánus a tilalma ellenére az *országon kívül eladott ló, ökör vagy egyéb* árának felét veheti meg az eladón.

Jellemző, hogy a magyar uraság szabályzata jóval enyhébb, mint a havaseli vajdáké volt.

Ez a törvény és szokás valószínűleg a többi itt benn élő oláhnál megvolt.

Feltűnő az a laza házassági kötelék, mely az 5. pont szerint szintén elfogadott általános törvény és szokás volt az oláhoknál.

Sőt ez az öröklött szokás mai napig meg van az oláh népél, hol napirenden van a szétvállás.

Egy főbíró Temes-megyében, szintén román, még a múlt század hetvenes éveiben híressé vált az által, hogy ez elharapódzott rossz szokást meg akarta szüntetni oly módon, hogy szigorú büntetés terhe alatt csapatostul berendelte hivatalába az elvált feleket s hivatalos pressióval együttélésre kényszerítette őket. A törvénytelen gyermekeket is elosztotta közöttük. A vadházasságot szigorúan eltiltotta. Még azt a *legényt* is, *ki a leányt ellopta*, mi szintén gyakori eset volt s mely fennt a 4. pont alatt van felvéve, rákényszerítette, hogy vegye el a lopott lányt.

Az oláh pásztornép áradata, a mint látjuk, a Balkán félszigetből kiindulva Havasalföldön, Moldván és Szerbián át hömpölygött Erdély területére s azontúl egészen a Tiszáig. Itt a tömegesebben lakó magyarság, északnyugaton és északon a Cseh- és Gácsországra támaszkodó szlávság ellenáradata akasztotta meg tovább haladását.

Szerbia felől nyugotra, Horvátországba is átvonult egy része, a honnan Frangepán Veglia szigetére szállított oláhokat, de ott most már senki sem beszél nyelvükön. Isztriába szintén elszakadtak, de hogyan? azt nem lehetett kifürkészni.

Északon meg Máramarosból és Beregből lettek, mint alább látni fogjuk, Lengyelországba oláhok telepítve.

Sőt mi több, a különböző várak és városok okirataiból azt olvashatjuk ki, hogy a *Valachus* nevű pásztornép a felvidéken, az északnyugoti részen egészen Csehországig, az Alföldön még Dunántúl is, Sopron, Vas, Veszprém stb. megyékben, sőt Debrecenben, Kecskeméten is mindenütt el volt terjedve. Ezekről azonban, Takáts Sándor szerint* egészen nyugodtan állíthatjuk, hogy nem valóságos oláhok, hanem el kell fogadnunk azt, hogy a valachus, mint a raguzaiknál láttuk, nem csak oláht, hanem általában erdei pásztornépet is jelentett. Bizonyoságul szolgál erre, hogy pl. a zólyom-lipcsei uradalom 1569. évi urbariumában Stembnicka oláh falunak van nevezve, holott a felsorolt jobbágynévek között egyetlen oláh sincs, hanem mindannyi rutén. Takáts szerint is majdnem észrevétlenül terjedt el e nép még a XV. és XVI. században is az egész országban. Mindenütt megkedvelték a csendes népet, a hol megtelepedett, mely a megritkult jobbágyság helyeit foglalta el itt is.

Az alföldön és Dunántúl hamar magyarosodnak és a népbe olvadnak bele. A mily észrevétlen jönnek, époly észrevétlen tűnnek el.

A csendes természet és a más népbe való beolvadás hajlandósága szintén a mellett szól, hogy nem románok lehettek.

* V. ö. „Sztronga” cikkét a „Magyarnyelv” II. évfolyam, 1906. II. füzet, honnan az idevonatkozó adatokat veszem. *Földes*.

Van azonban a mi románjaink utolsó vándorlásáról egy érdekes adat, melyet Szentkláray Jenő közölt 1891-ben „*Oláhok költöztetése Délmagyarországon*” címen a tudományos akademiával. E közleményben arról értesülünk (L. „Akadémiai Értesítő” 1891. decemberi füzet), hogy a Tisza-Maros szögén letelepített svábság 1764-ben panaszt emel a temesvári tartományi kormányzóságnál „*a maros-melléki oláhság ellen*, hogy szüntelen háborgatja a berendezendő német gyarmatokat s éjjeli barangolásaival és tolvajlásaival veszélyezteti a külföldi jövevények vagyonát, sőt életbiztonságát is.”

Mária Terézia ennek folytán a Begán túli üres kincstári pusztákból Kleket és Torákot elveszi a bérlőtársaságtól, mely itt 300,000 holdat tartott potom áron bérben s oda költözteti őket.

A Maros mellől Sefdin és Kisfalud, Temesvár mellől Szakálháza és Rékás rendeltetett ki a fent mondott helyekre való átköltözésre 1767-ben. Ez év augusztusában a kincstár által a Begán szállítva meg is érkeztek az oláhok minden cók-mókosztul Becskerek alá és három falut — Kleket, Kis- és Nagy-Torákot népesítettek be.

De a nyirkos levegő és megszívódott vályoglakás, a salétromos ivóvíz, és legkivált a marháikat pusztító marhavész annyira lehangolta az új telepeseket, hogy egymásután kezdtek szökdösni ismeretlen helyekre, hol köröztetések után sem lehetett őket megtalálni.

Ez a költöztetés még soká foglalkoztatta a kormányköröket.

Mikor azután 1779-ben a Bánság Magyarországhoz csatoltatott, végképen el lett ejtve: *a magyar megyék nem zaklatták többé őket.*

III. Az oláh jogról és szokásról.

Az oláh jog mindenütt — a Balkánon, Magyarországon és Lengyelországban — egyforma alapon nyugodott és egyformán fejlődött.

Ez abból állott, hogy a fejedelmek, királyok vagy más birtokosok a kiterjedt erdők hasznosítása végett megbíztak egy, vidékek szerint kenéznek, vagy soltésznak (Sculdetus) nevezett oláhot az üres helyek benépesítésével. Ez a kenéz kapta ezért a fáradságért a felügyeleti jogot, beszédte s beszolgáltatva a megbízó kezeihez az új lakosoktól a jövedelmet s azonkívül bírása is volt a telepnek. E tisztségeért és jutalomképen kapott szabad földet, malmot s egyebet a koronától vagy az illető birtokostól és a lakosságtól is huzzott jövedelmet.

A kenézség azután atyáról fiura szállott s miután 5—7 fiu gyermeke is volt egy kenéznek, nagyon elaprózódtak a kenézségek. A kenézség a földesur engedelmével el is volt adható.

A *kenézek* a vár fejének (porkoláb, castellanus) törvényhatósága alatt állottak.

A porkolábnak vagy a vajda meghagyásából az alvajdának előlülése mellett, a *kenézek felett* egy kenézekből és más oláhokból álló *törvényszék bíráskodott*, illetve annak véleménye alapján mondta ki ítéletét az előlülő.

Egy Hátszegen 1406-ban keletkezett peres ügyben pl. esküdt székülőknek 12 kenéz, 6 pópa és 6 közoláh volt meghíva törvényt ülni.

Tanuk meg nem hivottak is lehettek.

Ez volt az oláh igazságszolgáltatás. Tehát valóságos esküdtbíróság.

Az új lakosság rendszeren pópát, batykót is hozott magával, ki éppen úgy élt és szolgált az uraságnak, mint hive és az egyházi szertartásokat *szláv nyelven* végezte.

A *vajdaság* mibenlétéről felvilágosít Erzsébet királynénak Luppert-szászáról (Beregszász) 1364-ben kiadott körözüénye, melyben meghallgatván a beregmegyei oláhok ama könyörgését, hogy ők is, mint Máramarosban, maguk választhassák meg vajdájukat, ki a királyi és ispán jövedelmeket beszolgáltassa: — ennek folytán 1378-ban Budáról kelt parancsában meghagyja az összes hatóságoknak, hogy semmi ügyben, kivéve a nyilvános lopást, rablást és büntetteket, ne bátorkodjanak a beregi ispán és oláh vajda mellőzésével biráskodni.

A *vajdaság* tehát csak személyi tisztség, mely nem száll apáról fiura, mint a kenéség.

A *kenéz*, mint a falusi bíró, kit az oláhok mai napig kenéznek hívnek, *csak apróbb ügyekben bíró*, a büntető perek pedig, úgy látszik, rendes bíróság alá tartoztak. Az oláh nép tehát mind Erdélyben, mind Magyarországon két osztályra oszlott: közoláhokra és kenézekre (vajdákra).

A *XV. század* közepéig az oláh nép fő életmódja az erdei pásztorkodás, az erdők irtása és juhok tartása volt, melyekből adó fejében, az *ötvened* (quingagesima) járt, vagyis minden *100 juhtól kettő* a királyi fiskusnak.

Járt ezen kívül pénzbeli adó és a királyi várakban végzendő különféle szolgálat, de ez már nagyobb változást tüntet fel.

A *XVI. században* 1552-ben I. Ferdinánd által elrendelt összeírásból pl. azt látjuk, hogy az oláhok a juh és a kecske után kivetett ötveneden kívül tartoztak *az öreg sertések után külön két dénárt s minden méhkas után szintén két dénárt fizetni*. Sőt Ramaszon, egy 1557. évi perből láthatólag, a szászok között letelepedett oláhok tartoznak azok számára mindenféle adózást, szolgálatot, tizedet, sőt iskolai tanítói díjat is fizetni.

Hogy ezek ezen kívül *ötvenedet* is fizettek-e, arra nézve nem kapunk fölvilágosítást. Az ötvenedet a királyi *adórovók* (dectatores) hajtották fel, kik e miatt rendesen juhelléskor, Szt. György napkor, *bejárták* az erdőkben szétszórt falvakat és *szállásokat* (cattunes.) A *pénzbeli adót* szintén ilyenkor vagy Szt. Mihály napkor szedték be, de ezt már a *kenéz* vagy *vajda szolgáltatta be a fiskusnak vagy porkolábnak*. A *kenéz* elnevezés és tisztség a Balkán államokból került hozzánk Erdélybe, a déli volt bánsági megyékbe, továbbá Máramarosba és az ország északkeleti részébe, Beregbe, Szatmárba. Az északnyugati megyékbe az ugyan oly jelentőségű *soltész* (Schulteis, scultetus) tisztségestül, nevestül a német tartományokból jutott hozzánk, úgy szintén Lengyelországba is.

A scultetoktól származó Scultéty család ma is nagyon kiterjedt Lehotán, hol elődeik hatalmas juhosgazdák voltak.

A fentebb kitüntetett adózás *Szerbiában is szokásos* volt, a mint láttuk.

Mind itt, mind Magyarországon tisztán a király alattvalói voltak az oláhok, a királyok tisztjei hozták be, hogy az erdőket irtsák, legeltessék, ők ajándékozták, az oláh joggal vagy a nélkül, a kolostoroknak, kedves embe- reiknek.

A szászok is kaptak oláhokat, kikkel, Gromo testőrkapitány 1564, 1565. évi feljegyzése szerint, földjeiket műveltették s fizetésért őriztették.

Hogy hogyan fejlődött később az oláh jog, azt leginkább a lengyel telepítésekből tudjuk meg. Nevezetesen Zsigmond, mint lengyel király, 1509-ben Magyarország szomszédos megyéiből Lengyelországba is vitt és telepített oláhokat, kik a Stwaz és Hoszonka patakok közti kietlenre Brzegi nevű „*pásztorfalut ültettek*.” Zsigmond

„e falu számára minden földet általenged, akár műveletlen, akár művelt legyen az, hegyestől, erdőtől, vizes-től, szóval mindenestől, a mi a körülirt határok között találhatóik.“

E falu kenézségét (*advocatia*) erdélyi nemes Jancsovits Ivon vitéznek s örököseinek adja a király.

A kenézség *4 szabad ekealjából* vagy oláh telekből állott, továbbá minden *bírság $\frac{1}{3}$ -ad denárjából*, két szabad *korcsmából*, *halászati tóból*, *két patakon való két malomból* s ezekhez tartozó földvégekből. A falubeli *kmetek* évenként karácsonyra *két kakast*, *két oláh sajtot* vagy *kenyeret* s husvétkor ugyanazt és *30 tojást tartoznak a kenéznek adni*; ezenkívül minden ekealj évenként *6 napot uri munkában* szolgál.

Mindezt *a szabad 20 év eltelte után* kötelesek teljesíteni.

Az adományos *6 kmetet telepíthet*, mindegyiket $\frac{3}{4}$ -ed telekre; szükség esetén tetszés szerint *fogadhat kerészeket és mesterembereket*.

A kenéz szabadon vadászhat s méheket tarthat a királyi erdőkben.

A marhacsapásra egy telek külön kijár a királytól.

A *przemisli* várhoz tartozó *Strwiazek* falu megvételekor Zsigmond 1532-ben a *soltésznek* és örököseinek *3 telket* engedélyez, a hozzátartozó *rétekekkel curiája részére*. Kap $\frac{1}{4}$ -ed *telket marhacsapásra*, *ugyanannyit korcsmára* és hasonlóképen a *malomra is*, melynek jövedelme az övé. A többi adomány is ugyanaz, mint az előbbinél. A királyi *erdőkben tartott méhektől úgy adózik, mint a többi kenéz*.

Az okmány megemlíti, hogy a király a falu lakosainak már előbb megadta az *oláh jogot*, melylyel örökké éljenek.

A kmet itt *5 napot* s nem *6-ot* tartozik a sol-

tésznak dolgozni, még pedig 2 *napot aratni, kettőt kaszálni és egyet szántani.*

A *szabad idő elmúltával* íjjal, lóval háboruban tartozik szolgálni a kmet, az adót úgy mint a többi, a királyi várakba beszolgáltatni s kapitányának engedelmeskedni köteles. Ugyancsak a szabad idő, a telepítéstől számított 20 év elmúltával, a három telkesek a szokott adót fizetik, úgy mint más királyi falvak lakosai.

Ugyanez áll fenn a többi prszemisli váraljai telepítésre is. Egynél előfordúl még az a kikötés, hogy a falu kenézsége két szabad telket kap mindazon haszonvétellel, melyek *nem ártalmasak a kmeteknek.*

Az egyház is kap egy $\frac{1}{2}$ telket, de a *pópa (batkó)* s örökösei csak úgy adóznak, mint mások.

Itt *minden kmet* csak 3 napot szolgál s *az oláh jog szerint lesz törvénybe állítva.*

A *soltész s utódai* évenként 12 *bárányt* szolgáltatnak a przemisli várnak s jó lóval, íjjal és nyilakkal szolgálnak a háborúban.

Ennek a várnak kapitánya Péter gróf, 1541-ben Timko kenéznek egy *soltézséget adott el* a Lodenka folyó mellett 100 frtért. Ő és utódai két oly *szabad telket kapnak*, melyre kmetet nem szabad telepíteni s s egy *malmot, hol a kmetek örölni tartoznak.*

Azok a kmetek, kik irtanak, 24 évig lesznek szabadok, ellenben a már irtott földön települők csak 12 évig.

A szabad évek elmúltával azután a szokott *oláh adót s haditerhet tartoznak viselni a kmetek.*

Itt ugyanazt látjuk a XVI. század első felében, mint Magyarországon, csak hogy a viszonyok már fejlettebbek lévén, a jogok körülírása részletesebb.

Az *oláhjog* itt főképpen a következőkben állott:

1. A *kmetek birája a soltész*, ki kmetekből választott maga mellé társbirókat.

A soltész maga a királyi tisztek törvényszéke alá tartozik.

2. A *birságok* a falu szükségeire fordítatnak, csak $\frac{1}{3}$ -ad rész a soltészé.

S minthogy az *elválások birságpénze* is ide tartozik, látható, hogy a *házassági laza kötelék*, melyről Fogaras váránál már szó volt, általános és *egyik vonása az oláh jognak*.

3. *Munkaváltságul* a falu marhájának, gabonájának és főzelékének *tizede* járt. Ez alatt valószínűleg országos közmunkát kell érteni.

Egy *oláh kmet* $\frac{3}{4}$ -ed telket kapott művelésre.

A *pópa* is adózik a neki járó $\frac{1}{2}$ -ed telek után.

A beregmegyei *batykók* ebbeli adója *1 nyest* vagy 4 frt.

Az országos adó, bár különböző, szintén meg volt határozva az oláh falukra nézve a XV. és XVI-ik században.

Magában Moldovában és Havasalföldön, honnan az oláh jog került, ez a következő volt, Hasdeu szerint:

A *boérek* és *monostorok* nem voltak tulajdonosai, csak *örökös birtokosai* a földnek.

Nekik is a *vajdák* adták régente a lakatlan, kietlen, erdős dombokat benépesítés végett s mindenféle cselekményük vajdai jóváhagyás alá tartozott.

A *parasztnak* a fiskus és a földes ur iránt való kötelességei szintén ugyan olyanok, mint a fentebb elősoroltak, t. i. fizetni kellett a *fiskusnak*:

1. birságot házasságért s elválásért; pénzbüntetést lopásért, ölésért stb.

2. évi csekély pénzdót; juhok, bárányok, disznóktól tizedet.

E jövedelem $\frac{1}{3}$ -ada a birtokosnál maradt.

A földesur iránti kötelesség volt:

1. Három napi uri munka, egy szántás, egy aratás, egy kaszálás.

2. Évenként kétszer — karácsonykor és husvétkor — tiszteleti ajándék, u. m. tojások, ludak, sajtok.

Érdekes Hasdeunak e két fejedelemségre tett ama feljegyzése, hogy ott a *boérok és kalugyerek latinul és szlávul beszéltek, egyedül a paraszt beszélt rumunul.*

Hogy különben a boérok mennyire idegenek voltak nem csak nyelvre nézve, de minden tekintetben ellenségesek a néppel szemben, arra nézve érdekes történelmi visszapillantást találunk a „*Budapesti Hírlap*”-nak 1907. ápr. 3-iki számában, melyet az idei romániai parasztlázadás alkalmából irt. Ebből a következő részletet iktatom ide, mint tárgyamhoz tartozót:

„Ebben a két fejedelemségben egészen a legujabb időkig hivatalos *nyíltsággal folyt a rabszolgakereskedés.* A szegény *jobbágyokat* egyszerűen csak rabnak nevezik az irások és úgy *adják veszik*, akárcsak a lábas jószágot. Ilyen ügyletekből származó *adás-vevési szerződések miatt még 1882-ben is folynak perek.* Ennek a rabszolgarendszernek a Mihály vajda, napjainkban annyiszor emlegetett román nemzeti hős volt a legnagyobb istápolója és mellette a két fejedelemség boársága.

És a míg mi itt védtük a török hordák ellen nyugat civilizációját, védtük a kereszténységet, addig ez a *rabszolgatartó boárság* mindig módot talál reá, hogy tűzön-vizen kibéküljön a törökkel, tűri a legnagyobb megaláztatást, csak egyet hagyjanak meg neki: *szabad kizsákmányolását a földnek.*

És ennek meg van a maga lélektani magyarázata.

Ez a boérság nem a nép véréből való vér volt, hanem keveréke azoknak a bizonytalan jellemű jövevényeknek, a kiket kalandor hajlamaik, a kincsszerzés avagy politikai kényszerűségek Itáliából, Bolgárországból, Albániából, Orosz-, Görög- és Lengyelországból és egybűnben ide hajtottak.

Ennek az osztálynak a füléhez nem hatott fel a nép jajkiáltása.

És Romániának a mai felsőbb körei javarészt ennek az idegen elemnek leszármazottjai és a néppel épp oly keveset törődnek, mint törődtek elődei.

„A jobbágyokat is felszabadították a két fejedelemségben 1865-ben, de nem úgy mint nálunk 1848-ban. Hanem drága pénzen adták át birtokaik morzsáit a föld népének és mindjárt rá megindult az aknamunka is a paraszt ujjabb leigázására, a mi sikerült.”

Mily egészen más dolga volt és van nálunk a román népnek!

Igen érdekes adatokat közöl Takáts S., mint már előbb megemlítettem, a nem román származású Valachus nevű pásztornépről, az ország többi vidékeiről, miket az alábbiakban ismertetek.

A vlachok kitűnően értették a *sajtcsinálást* s azáltal a juhtenyésztést egészen fellendítették s a marhatenyésztést háttérbe szorították ott, a hol megjelentek.

Erre nézve számtalan példával találkozunk Debrecen és Kecskemét levéltárában.

A *pásztorhelyek* (sedes walachales) mindenütt adómentesek voltak, csak természetben adtak szolgálmányt, melyet „*sztrongá*”-nak neveztek.

Minden ilyen pásztorhelyen a kenézzel együtt ott volt a pap is, kit *atyusnak* vagy *batykónak* hívtak, ki a rendes adótól szintén mentes volt. Neki *atyuszabot* ad-

tak a pásztorok, még pedig aborával mérve, tehát csépeletlent.

Jártak közöttük még *futosóbirák* és *kútbirák*.

Kosárbarány-váltáság fejében a *kosárpénzt* külön tisztek szedték.

Rangkülönbség is volt köztük. Élükön állottak a *királyok*. Egy 1622-iki máramarosi összeírás szerint pl. az ottani havasokon Pető volt a munkácsi uradalom „*disznókirálya*“, a juhászoké ugyanakkor *János raboncár*.

Voltak *botos-* és *fejszés-pásztorok*. Ez utóbbiak ugyancsak nagy pusztítást vihettek véghez avval, hogy különösen kecskenyájaik részére nemcsak ágakat, de egész fákat vágtak ki, egész erdőrészeket pusztítva el ezáltal, mit a besztercebányai kamarahivatal szigorú, királyilag is erősített tilalmai élénken példáznak.

A juhászoknak *főgazdáik*, *juhászgazdáik*, a kondásoknak *disznódolgozaik* voltak. Tartottak a havasokon *paraszt-, majorsági-, morva- és oláhjuhokat*; a kondások csonka- és tar-, fehér- és *moldvai disznókat*.

Nagyon vidám, forgalmas élet váltotta fel az erdei havasok csendjét *pünkösd táján*, mikor a *sztrongszedés* ideje elérkezett.

A szállásokra terelték a *seregdisznót*, a *seregjuhkecskét* és a *seregjuhót*, egy-egy sereg alatt 500—600 db. juh értetődven.

Előszedték a *fejőzajtárokat*, a *zélyá bödönöket* a fejéshez. A tejből különböző sajtokat készítettek. Volt *vörös sajt*, boronza vagy *borzaturó*, *veslingturó* és *dinnyesajt*.

Azután megjelentek a *sztrongsások*, csapra került a *sztrongsabor* s vigan folyt a *sztrongsálás*.

Sztronga fejében itt már *huszadot* s nem ötvenedet szedtek, minden 100 juhból vagy kecskéből.

A XVI. és XVII. század összeírásaiban ilyen adót találunk.

A *munkácsi uradalom* 1570—1700. évi összeírásai majdnem ugyanazokat a szolgálmányokat tartalmazzák.

Nézzük pl. az 1625. évi összeírást. E szerint a főkenézek évenként 1—1 nyestbőrrel, *egy karvallyal és két császármadárral* tartoznak a király munkácsi várához; minden juhos kenéz 2—2 *sajttal* a sztronga idején.

A főkenéznek a *sztrongástól* külön *egy-egy bárány és 16 pénz jár ki.*

A *batykók* is huszadot fizetnek, ha nem kenézek, de juhot tartanak, máskülönben sztronga nem jár. Minden juhos gazda azonfelől *még egy sajttal* tartozik. A Felső-Vereckéről szóló 1610. évi összeírás minden *juhatlan gazdára 1 frtot és 21 pénzt* ró sztronga gyanánt. A *juhos gazda* pedig minden *25 fejős juhból* ad egy fejős juhot bárányostul, meddőből meddőt, kecskéből kecskét sztrongában. A kenézek ilyenkor *12 frttal* és a sztrongásnak *egy báránnyal* tartoznak.

Lankafalván és Rukszálláson ezenkívül még *rajtizedszedésről* is szó van. A főkenézek *egy nyestbőrt*, neki meg a batykók szintén *egy nyestbőrt*, adóznak. E két vidéken összesen 12 hordó bort árulnak, melyből *3 hordó a sztrongabor.*

Murányvárnak 1549. évi összeírásaiban igen tekintélyes juhos gazdákra akadunk. Egy Jagos Miklós nevűnek pl. van 800, Urbán Jakabnak 600, egyiknek-másiknak 400—500 birkája. Ezek sztrongájukat *egy hevederrel és egy brinzával* még megtoldják.

Az e várhoz tartozó községek közül Lehotán — az 1598. évi összeírás szerint — *oláhadó* fejében *egyenként 100 juh után 3 juhot, 3 sajtot, 2 bárányt* és *közösen egy bödön brinzát* tartoznak adni. *Zdicsafal-*

ván (tán a mai Zdihava) már csak kettőt-kettőt sztrongálnak mindenből s egy hevedert a többi között.

Az *Ungvár*hoz tartozó *Kemence* községtől 1576-ban meg *tizedet* szednek a juhoktól. A soltész pedig 18 frtot fizet sztronga fejében stb. A várhoz tartozó *Domazsina strongapénzt adott*. Szmerekova, Voloszanka, Sztavna, Uzsok, Bisztra, Nagyberezna és Huszna községek szintén *fizették* a sztrongát, de a földes úr bort tartozott adni sztrongáláskor. A *lipcsei*, úgyszintén a *liptóújvári* várhoz tartozó községek is sztrongálásnak voltak alávetve.

Idegen földről legeltetni jött pásztorokkal is találkozunk pl. *Vichodna* 1596. évi urbariumában, kiknek tartózkodási helye *szállás (tugurium)* nevet viselt.

E *vendégek* minden szállás után *egy sajttal* adóztak.

A *Nagybányához* tartozó községek 1695. évi összeírásában kiválik egy *Feketehegy* nevű *tölgyes*, melyben *2000 disznót szoktak bízalni*.

A Wesselényi-féle 1670—1672-iki összeesküvés idején lefoglalt nemesi birtokok összeírásaiban szerepel a *havasi szállás*, mely azért volt szükséges, mert a *juh- és kecskenyájak egész télen át a havasi legelőkön éltek*, míg a *szarvasmarhát, ménest és kondát a majorságban tartották*.

Sőt *Liptóújvár* 1671. évi összeírása szerint e szállásokra *idegen nyájakat is hoztak telelésre*. Mert *Rónaszék és Bocskó* 1725-iki összeírása szerint a „*kövér legelőket* nemcsak a szomszéd megyék nyájai keresik fel, hanem *Moldvából és Lengyelországból is igen sok jön*.”

Ezek a görög rítusbeli *vendégpásztorok* bizonyos díj ellenében jelvényt kaptak az udvarbiráktól és a *fiskusnak* is tartoztak — akár ketten-hárman, akár többen voltak együtt egy szálláson — *egy ürüt* (vervec-berbécs) és *egy derék sajtot* adni.

Ettől az időtől kezdve már minden összeírásból az tűnik ki, hogy a régi sztronga megszűnt a XVIII. században és a *tized lépett helyébe*. Lednicén már a XVII. században megszűnt, mert 1669-ben a pásztorfalvak soltászei *dézsma*t fizetnek.

Roppant kiterjedt juhgazdaságot tüntetnek fel *Máramaros* 1725. évi összeírásai. Kabolapojana, Koszopojána, Karacsfalva stb. havasain tömérdek birka legelt. *Körösmezőn egyedül az uradalmi birkák száma 8560-ra rugott*. Érdekes adatul szolgál ez most, mikor a nagyon aláhagyott havasi legelőgazdaságot Máramarosban megint lábra állítani akarják.

Az oláh nép mai napig megtartotta azt az ősidőktől belé oltott előszeretetet, vonzódást az erdőhöz és erdei pásztorkodáshoz. Csöbrökkel, abronccsal bejárja az országot, állhatatosan, újból és újból megfolyamodja a ministeriumot az erdei legelőért. Találni az erdélyi havasokon most is oláh pásztort, ki 8-ik életévétől 80 éves koráig télen-nyáron az erdőn tanyázik és lakottabb helyet alig lát egyszer életében.

Ahogy régente a szászoknak a borgói havasok elosztásakor ők voltak legbiztosabb és egyedül elfogadható tanuik az erdei határok megjelölésénél, úgy van ez mai napig.

Csak az oláh ismeri minden zege-zugát a nagy rengetegnek még vegyes lakosságu vidéken is; nem csak ismeri, de jellemző nevet is ad még a legjelentéktlenebb gerincnek, pataknak is.

A juhról szól sok kedvenc dala.

Kifejezésre jut egész jelleme az elveszett és megint megtalált juhról szóló ének közkedvelt dallamában. Megkapó ebben ez a végtelen busongás az elveszett juhért, majd a lázas keresésnek s végre túlcsapongó örömmek kifejezése a megtaláláskor, melynek hangot ad e dal.

IV. Az oláh nép jellemzése.

Ennek a népnek tartózkodási helye, foglalkozása tükröződik vissza jellemén is.

A mi gyávaságot vetnek szemére, az is onnan van. Azok a rengetegek u. i. jó buvóhelyet adtak neki, a veszély elől tehát hamar oda menekült. Ellenben a vége-láthatatlan sikon lakó, helyt kell hogy álljon magáért, nincs a hová meghátráljon. De a környezet varázsától szabadulva, megállja helyét az oláh nép a csatában is. Tudjuk, hogy az oláhok már a XI. században szívesen látott katonák voltak a bizanti hadseregben.

Az a korlátlan, határt nem szabó erdőség, havas fennsíkjaival, mely nyügös szabályhoz nem köti, az emberi társadalomtól messze veti, oka házasélete lazaságának, mi egyszer megrögzött szokássá válva, vasvillával sem űzhető ki, mint a latin költő mondja.

Hisz az oly találóan testesítő mythologia is az erdők, berkek természeti erőit ledér faunokban, satyrokban, dryadokban s Flora istennő feslettségében juttatja kifejezésre, ezekkel népesíti be az erdők sűrűjét. Az örökké itt tanyázó pásztornépben szintén így rögződik meg az a szokás, mely a szabad szerelmet mint egy törvényesíti.

Ez a lazaság a fejedelmi családokban is szokássá, törvénnyé vált, a hol törvényes és törvénytelen gyermekek között nincs különbség.

Az a határtalan erdő az oka annak a féktelen természetnek, mely a mezőgazdára oly türhetetlenné tette mindenkoron a mesgyére ügyet nem vető oláhságot.

Az a gyújtogatásra való hajlandóság, mit oly keményen büntetnek a szászok, szintén csak onnan van, hogy az erdőben nem csak bővében volt a szabadjára hagyott gyúló anyagnak, de megélhetése, az erdei legelő tágítása rá-

vitte a gujtogatásra, hivatása is az levén, hogy az erdőt minden eszközzel kevesbítse, hasznosítsa.

A világtól elzárt erdőben korlátlan ur lévén, a vagyonbiztonságról fogalma sem lehetett, azért az a sok rendelettel hiába sujtott rablás, fosztogatás.

Viszont a természet elemeivel való küzdelem, a kényelem hiánya, s hogy a mindennapi kenyeret bajosabban tudta beszerezni, edzetté, kevésbé beérővé, szívóssá fejlesztette ezt a népet, mely ki nem tuszkolható onnan, a hová befészkelte magát.

Ilyen szempontokból kell megítélni az alább különböző íróktól vett, de mégis egybehangzó véleményeket az oláh nép jelleméről.

Az első tudósító Kekaumenos, ki a pindusbeli oláhok ellen vezérkedett, öregapja Nikolica az ottani oláhoknak Basilis, görög császár által kinevezett igazgatója volt. A mit az oláhok multjáról irt, a nép hagyományaiból vette, mely között ő és elődjei szinte 100 évet töltöttek el, tehát alapos ismerője.

Jellemzése 1071-ből így szól: „Az oláhok nemzetsége megromlott és hitetlen; se az istenhez, se a császárhoz, se saját feleihez nem hű. Az hazug és rettentő zshivány, kész mindenre esküt tenni barátainak és rokonainak, de meg is szegni. Soha senkinek nem tartotta meg a hűséget, még a régi császároknak sem . . . Az oláhok gyávák, nyulszivűek, de gyávaságból szemtelenek is, azért tanácslom nektek, hogy ne higgyetek nekik.”

A nép e jellemvonásai magyarázzák meg azt, hogy a spanyoloknál a *vellaco*, *vellacho*, *bellaco* gúnynév gyanánt szerepel és *gazembert*, *semmirekellőt* jelent. A franciánál is a *blêche*, *blanche csalót*, hitlent fejez ki.

Verancsics Antal, dalmát eredetű író, így ír a vlachokról: Az erdőkben és hegyeken tanyáznak, az illyrek-

től (azaz: szlávoktól) kapták a *vlach* és *vasz* nevet. Ezekből lett a magyar *oláh* és *olasz*.

Moldovában és Havaselen egy a nyelv . . .

Az uralkodásban *törvényes* és *törvénytelen* fiuk egyaránt következhetnek, mert a *törvényes feleségen kívül sok mást vesznek* feleségül, de a *törvényest is*, bár gyermekei legyenek is, ha nem tetszik, *könnyen elhagyják, neki elválólevelet és készpénzösszeget adván*.

Nem nemesek, nemesek *követik ezt a szokást*; sőt a *nem-nemesek még szabadabbak*.

Nem vendégszeretők. Az emberölést alig tartják valaminek. Nagyon kapzszik; mintha *lopásra volnának születve. Nem kellemes emberek*; barnák, hosszú hajuak és szakálluak, torzképűek; de *fáradságban, éhségben kitartók*.

A *boérok* ruházatja sajátos és szebb.

A *havaseliék* vajdáikat titkon vagy nyilván meg szokták ölni; csuda, ha valamelyik a 3-dik évet éri el a vajdaságban. Néha két év alatt 2—3 vajdát is tesznek el láb alól.

Nincsen is fiaik közül senki, a ki, midőn vajdává lett, nem tudná, hogy bizonyos halálnak megy elébe.

A *moldvabeliek* szelidebbek, nem törnek annyira vajdáik ellen. *De ha zsarnokká lesz, bizonyosan megölik vagy elűzik.*

Reichersdörfer György 1527-ben járt Moldvában és azt írja, hogy a *moldvabeliek vad emberek, de vitézek*.

A fejedelmekre nézve szintén feljegyzi, hogy *törvényes, nem törvényes fiuk különbség nélkül következnek* atyjuk uralkodásában. Tehát, mihelyt fejedelmi örökös születik, *tüzes bélyeggel jegyzik meg a testét*, hogy meg lehessen ismerni a *vajda ivadékot*. Mert az uralkodási vágy miatt egymás vesztén dolgoznak, mi Havaselen még gyakrabban megesik.

Forgách 1561-ben azt írja, hogy szokás szerint a *vajda szabadon elhálhatja a nemesek lányait*, kiknek született fiait bélyeggel jegyzik meg.

Gratiánus szerint a *leghitványabb ok miatt felbontják a házasságot*, a fiskusnak 12 denárt fizetvén.

E jog, tudjuk, mindenütt elterjedt, hová az oláhok telepedtek, más országokban is.

Végre idézem Chalkokondylasnak 1387—1439-ből származó következő összehasonlító rövid jellemzését.

„A magyar erős faj s a csatákban igen merész.”

„Az oláhok háborura termett erős nép, de nem nagyon rendes állapotban . . . Leginkább nyájörzést űz, vagyis nomádskodásra hajlandó.”

*

Midőn így elérkeztem néprajzi ismertetésem végéhez, egyet kívánok még tanulságkép megjegyezni. Azt t. i., hogy nálunk Magyarországon az oláhság sokkal nyugodtabban, szabadabban fejlődött, mint saját hazájában: társadalmá egyöntetűbb. Mig u. i. Romániában, a paraszt és boér közti viszony olyan mint az úr és rabszolga között, a boér nemzetségre is idegen, addig nálunk a népből emelkedett ki az ugyanazon fajhoz tartozó úri osztály, mely az érdekközösséget fenntartotta. Sőt mi több, a magyar úr is, ámbár szintén idegen, sokkal jobb bánás módban részesítette mindig román alattvalóit, mint a boér.

